

Pædagogik & bæredygtighed

Redaktionelt forord

Redaktionelt forord

I dette temanummer sætter vi fokus på pædagogik og bæredygtighed. Et af pædagogikkens centrale spørgsmål er, hvilke former for viden, kunnen og væren, der er vigtige og nødvendige for børn og unge i en fremtid, som vi endnu ikke kender. Pædagogik har altid skullet strække sig mod fremtiden. Opdragelse handler netop om, hvad de opvoksede generationer skal kunne, vide og være i en fremtid, som ingen endnu kender. Fremtiden er samtidig til stede i nutiden i kraft af de forestillinger, som vi gør os om den.

Nogle fremtidsscenerier står tydeligt frem – især klimaets fremtid, og dermed klodens og dens levende organismers fremtid. Overskrifter til globale politiske topmøder toner frem, hvor dystre scenarier for klimaet varsles. Politikere mødes på tværs af kloden for at diskutere løsninger, men for mange – og måske særligt børn og unge – kan det alt sammen opleves som tomme ord og floskler. Klimakrisen aktiverer mange følelser og reaktioner blandt befolkningen og mellem generationerne. I offentlige debatter toner det frem, at der er børn og unge som lider af klimaangst og bekymringer på måder, der påvirker deres hverdagsliv, ligesom det lyder at yngre generationer overvejer ikke at sætte børn i verden. Mange aktivistiske grupperinger råber på handling. Der findes mange eksempler på, at børn og unge engagerer sig og engageres i klimakampen: Skoleelever forhandler med lokalpolitikere om at gøre folkeskolen grøn og bæredygtig, og der indføres undervisningsforløb under overskriften "Uddannelse for Bæredygtig Udvikling". Ungdomsklubber udvikler biodiversitets-makerspaces og på daginstitutionsområdet arbejder pædagoger med de yngre børn om affaldssortering og andre klimarelevante aktiviteter. Hertil kommer initiativer som eksempelvis Den grønne friskole og Den grønne studenterbevægelse.

Klimakrisen i den antropocæne tidsalder har også synliggjort den tætte forbindelse mellem klima-udfordringer og ulighed. Kriser rammer skævt i forhold til kontinenter og befolkningsgrupper. Derfor må bæredygtighedsproblematikker både forstås som miljømæssige, sociale og økonomiske udfordringer, hvor der sjældent findes enkle og velkendte løsninger. Bæredygtighed er både indskrevet i folkeskolens formålsparagraf og i den styrkede pædagogiske læreplan. Ofte tales uddannelse og pædagogisk praksis frem som centrale arenaer i forhold til at skabe håb, forandring og tiltro blandt børn og unge gennem eksperimenterende fællesskaber og handlinger.

Artiklen kan findes på
<https://tidsskrift.dk/FPPU>
DOI 10.7146/fppu.v8i2.150370

Pædagogik har altid skullet strække sig mod fremtiden

ger. Hvordan arbejdes der med klima- og bæredygtighedsperspektiver i pædagogiske institutioner? Hvorvidt og hvordan kan der eksempelvis arbejdes med en pædagogik, der både kan understøtte aktivisme og forandring – og som skaber håb, mod og afbøder (klima)angst blandt børn og unge? Det er spørgsmål, der også knytter an til social bæredygtighed, og som fremkalder samtaler om, hvilken plads livskvalitet, diversitet og samhørighed gives i samfundets institutioner og menneskers liv. Social bæredygtighed indebærer, at den menneskelige faktor er afgørende for realiseringen af bæredygtighed i vores liv, adfærd og fællesskaber. Idealet er, at børn og unges forståelse for bæredygtighed går igennem deres erfaringer med og nysgerrighed overfor naturen, herunder ikke mindst deres oplevelse af forbundethed med naturen. Dilemmaerne og uvishederne er mange.

I dette temanummer bringes artikelbidrag, der tematiserer pædagogik og bæredygtighed med følgende bidrag:

Julie Bønnelycke, Stine Mariegaard og Chunfang Zhou har bidraget med dette temanummers første artikel: "Bæredygtige fremtider skabt af børn og unge gennem fremtidsværksteder" hvori, de diskuterer forskellige perspektiver på gode børne- og ungeliv nu og i fremtiden, samt hvordan bæredygtighed spiller i de forestillinger. Artiklen bygger på partcipatoriske fremtidsværksteder med 14-15-årige børn og unge og der argumenteres for, hvordan disse værksteder kan skabe rum for fælles udforskning af mulige, bedre fremtider, i en tid hvor klima- og biodiversitetskrise præger tilværelsen.

Mia Husted, Nanna Jordt Jørgensen og Katrine Dahl Madsen anlægger et kulturanalytisk blik i artiklen: "Naturforhold og trædesten til pæda-

gogik for bæredygtighed i dagtilbud". I artiklen belyser og diskuterer forfatterne, hvorledes der er dominerende kulturelle forestillinger om børn og natur, og hvad det skaber af udfordringer og muligheder, for natur- og bæredygtighedspædagogik i danske daginstitutioner. Dette sker på baggrund af to kvalitative forskningsstudier, der omfatter daginstitutioner i land og by. Det metodiske design er dialogisk og formativt med praksis. Forfatterne peger på naturpædagogik og pædagogik for bæredygtighed som forhold, der kan blive gensidigt forbundne gennem at arbejde med naturforhold og steder på undersøgende og inddragende måder.

Mikkel Snorre Wilms Boysen's artikel "Skrald, modetøj og forumteater om bæredygtighed – når sociale, globale og klimatiske udfordringer flettes sammen i internationale ungdomscamps" bygger på forskningsprojektet "Art as a tool", hvor unge fra nordiske og baltiske lande har arbejdet med bæredygtighed i kunstbaserede camps. Resultater fra det etnografiske feltarbejde viser, at mødet mellem unge fremmer deres kritiske refleksioner om globale uligheder og kulturelle forskelle. Gennem workshops og uformelle møder har de udforsket sociale hierarkier, mode og identitet, og diskuteret deres holdninger til politik og bæredygtighed. Artiklen illustrerer, hvordan internationale camps kan fremme unges kritiske refleksioner omkring bæredygtighedsproblematikker, når de møder andre unge og dermed bliver opmærksomme på globale uligheder og forskellige normer på værdier på tværs af landegrænser.

I dette nummer er også en række artikler udenfor tema, der spænder over skole- og daginstitutionsområdet, og som blandt andet belyser børneperspektiver og skoletilhør, det materielle og kropslige miljø

Hvilke former for viden, kunnen og væren, er vigtigt og nødvendige for børn og unge i en fremtid, som vi endnu ikke kender

betydning for børn og lokale praktiseringer af policy og/ eller praksis. Bidragene omfatter følgende:

Christina Holm Poulsen og Lene Krogstrup Jakobsen fokuserer i artiklen "Pædagogers arbejde med skoletilhør" på, hvordan pædagoger kan mindske skolefravær og styrke skoletilhør ved at fokusere på børns perspektiver og deltagelsesbetingelser. Ved at hjælpe børn med at blive en del af skolens fællesskab øges deres trivsel og tilhørsforhold. Her er pædagogernes evne til at forbinde børn i lege og samarbejde afgørende, hvilket kræver faglig opmærksomhed og tilstedeværelse. Forfatterne påpeger dog at en sådan vedholdende og pædagogisk opmærksomhed kan have svære betingelser indenfor skolens rammer.

Modgun Ohm og Liv Torunn Grindheim adresserer i artiklen: "Taktfull ledelse i barnehagen" spørgsmål om, hvordan pædagoger i børnehaven kan balancere mellem nærhed og distance og mellem planlagte og spontane aktiviteter med børnene. Ohm og Grindheim trækker på Max van Manens begreb om takt for at diskutere de komplekse egenskaber, evner og kompetencer som pædagoger må kunne besidde for at navigere i disse udspændtheder. Takt handler, skriver de to forfattere med henvisning til van Manen, om en særlig sensitivitet, en åbenhed for barnets egne erfaringer og at turde stå etisk i det åbne uden at planlægge alle aktiviteter. Forfatterne konkluderer, at takt altid indebærer etiske afvejninger, og at nærhed kan udfolde sig på mange forskellige måder, f.eks. ved at støtte børn til at tage initiativ og skabe forandringer sammen med børnekollektiver.

Arild Julius Østrem har bidraget med artiklen: Med tingene som landemerker. Gjenstandes betydning for barns jevnaldningsrelasjoner i

barnehagen. Det teoretiske afsæt for artiklen er et mindre udsnit af Hannah Arendts begrebsunivers, og forfatteren arbejder især med begrebet 'ting'. Artiklen er baseret på et etnografisk feltarbejde i en norsk børnehaven. Set i et mikro-perspektiv zoomer forfatteren ind på, hvordan materielle genstande som en trehjulet cykel spiller ind i de relationer og interaktioner, som børn har indbyrdes. Herigennem diskuterer Østrem forholdet mellem børns relationelle identitet, deres omgivelser og de ting, som børn bruger i at udforske og etablere en sådan identitet.

Christian Aabro og Signe Hvid Thingstrup undersøger i artiklen: "Lokale praktiseringer af den styrkede pædagogiske læreplan" hvordan to daginstitutioner konkret håndterer læreplansarbejdet. Politiske bestræbelser på kvalitetssikring og standardisering af daginstitutionspædagogikken var centrale baggrundsfaktorer for lanceringen af den styrkede pædagogiske læreplan. Imidlertid viser artiklens empiriske analyser, hvordan læreplanen lokalt praktiseres meget forskelligt, ligesom de lokale fortolkninger af læreplanen er nært forbundne med medarbejdernes diskursive konstruktioner af børn og familiers behov. Artiklen peger på, at dette indebærer en risiko for at bidrage til institutionel produktion af ulighed.

I artiklen "Pædagogmedhjælpere i daginstitutioner – hvad siger skandinavisk forskning?" præsenterer Astrid Mus Rasmussen en forskningsoversigt der gennemgår 26 skandinaviske studier om pædagogmedhjælpere i daginstitutioner for børn i alderen 0-6 år. I forskningsoversigten fokuseres på medhjælpernes baggrund, kompetenceudvikling samt arbejdsopgaver og roller. Resultaterne viser, at pædagogmedhjælpere ofte er yngre, mindre erfarne og sjældnere

deltager i kompetenceudvikling end pædagoger. Manglen på ressourcer og uklar opgavefordeling er centrale udfordringer, men flere studier peger på at der er potentiale for bedre vejledning og udvikling, hvilket dog vil kræve ændrede rammebetingelser, der giver tid og økonomi hertil. Ofte er hierarkiet fladt i daginstitutionerne, men forskelle i anciennitet påvirker rollefordelingen, og ledelsen kan spille en større rolle i at fremhæve og udnytte forskellige medarbejders kompetencer i personalegrupperne.

Afslutningsvist undersøger Ole Lund, Michael Blume og Jens-Ole Jensen i dette nummers sidste artikel: "Bevægelsespraksisser i dagtilbud" børns bevægelsespraksisser i dagtilbud, og trækker her på antropologiske og fænomenologiske perspektiver og relationelle tænkninger ift. børns bevægelse. På baggrund af kortere feltarbejder i tre forskellige daginstitutioner oparbejder forfatterne tre former for bevægelsespraksisser: Funktionel bevægelse, struktureret bevægelse og fri bevægelse, som adresserer forskellige formål. Disse tre bevægelsespraksisser diskuterer forfatterne sammen med Biestas teori om verdensvendt pædagogik og uddannelse og begreber om kvalifikation, socialisation, subjektifikation.